

АГУСТИН УЈЕВИЋ: ДЕЛЕК СВЕРА

највећи поетски хит ове музичке школе "Српске писмености" јако је искрено и
највећи хит ове музичке школе "Српске писмености". У овом делу је
написано неколико стихотворења. Наслов ове збирке песама рет

.....

*... et passivi qui simul
contrastatur ... et non fuit.*

Псаломски сквр

Уаслов ове збирке песама ретко је расан, домаћи, славенски, а садржина и форма поезије имају много латинског. Делек те поезије ~~слабо~~ напомиње гудуре, тмице, и јаук себарског живљања. Крај оних замредних песама то је западњачки песимизам под савршено зналачком контролом религије и филозофије, а форма песама је латински строга, савршена, реафна, скулпторски моделирана и чарста. Пролази се кроз ту збирку песама као кроз једну од оних малих, савршено складних цркава у Риму, у чијем каменитом бароку се старају сва лепота и сваки страдање спиритуалних чешњака на чистоти и светлом миру. Славенско обележје збирке било би у том што се аутор педесетак или племтација или псаламских строфа, није могао да смири ~~и~~ разглати ~~и~~ у једној вери ~~и~~ у једној скрушености. Духовни немири, ~~и~~ дубока аскеза ове књиге славенске је типа: горка, неутешна. Али целокупни духовни систем ~~и~~ књиге захвата и у многе друге ~~и~~ правце. Ујевић је проучио и прострадао духовне напоре човека свих областти и времена. Ујевић се зналачки креће у историји човекових моралних мука; он ~~и~~ познаје поезије и филозофије кроз које се вековима худило за освећењем живота. Ујевић је худија, ромар, како он звани, ~~и~~ на путу од земље ка небу: ~~и~~

у руци втап је, у сну света лества

духовни систем књиге, а ~~и~~ ако исто лични песимизам ауторов оснивају се на моралној анализи свег света. ~~и~~ из личног песимизма, него из моралне анализе света пориче Ујевић све привидне резултате цивилизације и хришћанства: да је робовања нестало, да је Еванђеље дало предност и најскромнијој души, да је демократија обезбедила права свима људима. Нигде на земљи неко крило милости за све људе! ни у пољу, ни у кући, ни у цркви! Ујевић казва својим речима хелу Хамлетову реч: свет је овји тамница. А тек иза феномена света откривају се ~~и~~ мистички настројеној души висине светлости. Отуда је мозајници том ове књиге, уколико је молитвени, доиста један ~~и~~ "тамни оремус"; у којем је изразу песник ингениозно ~~и~~ везао славенско и латинско; тамни неутешни песимизам славенски, и лепу латинску реч са ~~и~~

Збирка је целом јединицом својом таква како је досада у мало речи обележено: потпуна као ~~неки~~ храм; немирна као барокни објекцији избачених удова који су сам покрет и замах; високих вредности као поезија, а изукрштана као филозофија и вера. Уосталом, ~~који~~ свака мистичка религија и филозофија таква ~~који~~ је: слободна, скептична, буновна; ~~који~~ пошто прође искуства и учешћа свих религија или филозофија, наставља свој пут својим лествама к небу. Јављају се у збирци песама ујевићевих стихови старозаветног исакамског стила, где је исакмопевац и очајан грек ник и смирени покаяњник:

владајемо опет
и љубавним плачем и пожарним хтењем;

јављају се стихови чисто новодаветне екстазе:

над саладаним гробом
мотрићемо светији новим осветљењем;

јављају се стихови хиндуске мистике, са вером у реинкарнацију, у коју је Ујевић ~~назвао~~ назвао Вечни прстен:

Једном тамо после хиљаде хиљада
и хиљада лета опет ћемо наћи
иста света чуда, иста срца млада,
и тај нејски осмех, благи и хомањи.

И све тако. Наизменце се у тој поезији мучи човек "недостојан узвишени мете", коме једнако "пушају пред чулом напасне свејашне земаљних видика"; па човек скептик који "дере поду лак небеса"; па хришћански аскет који је захваћен што му је пружен "путир неке стаљне патње". А кроз све иде немирајући, лелек једног ~~избаченог~~ мистичног себра посте:

"Ко ће ми рећи име мого циља?"

Лелек себра изашао је после светског рата, 1920-е. Високих ~~снажних~~ по свему, збирка је висока и по томе што аутор јен, иако млад, модеран и послератан, иако Славен замућене и густе краји, не велича својом поезијом ни нагоне ни ~~бреке~~. Талент је снажан, реч је бритка и светла, али песник ~~се~~ глазу и крши руке. Креј своју гори на дуже простиње. Смет који се за собом оставља, не кује у риме. Стихови Ујевићеви горки су много, али су лепи и чисти звуком и смислом. Чује се кроз њих музика језе која долази од лепоте трпње, самооптужења, кајања и тешња тих: ј светлости даљина, текући да се стигне до ствари и свести до којих човек још није могао да стигне. То су исповести једнога песника који

3

исалам о немови својој прекида песмом скова о светилини живота ~~која~~ нај-
зад мора доћи. А ромар, сме се казати и аскет, који тако верује и пева,
~~сваки~~ хришћански аскет који жмури да не види смет који себе бичује
у јуди ~~дамохе~~ бочевати цео свет. То је аскет једног сламеног аскетства,
које познаје "господство кости и племенство меса"; које не удара оно
што се "грчи Богу" и цели за обељењем и освећењем; које зна да без пло-
ти нема човеку инспирације за узлетање изнад себе, нема му снаге да сми-
ра "опстанак без ваге", и да иде "својем већем Богу".

~~Коментарије Ујевићеве то су имена и места из његове поезије. У тим изрекама има од исказаних језгровитости и скло-
ности. И има један средњовековни занос за чистотом с ове и с оне страве
не гроба.~~

Поезија Ујевићева скроз је лирска. Али у тој лирској поезији нема ни пејзажа, ни птичје песме ни лентна тела. Пејзаж, то је светла давина. Дене, то су имена, слутње, сабљасти и "примчице", рабе божје, "руке девицанства", поклерке божје". А птичје песме, то су песни кови дивни узаси. Врста зимске грозе влада мејтимично у тој поезији. Чини вам се да као онај конески песник огледалом треба да покупите сунчане зраке и оаците их на бледо лице страдалника, који да ли у болном да ли у екстатичном сазнаву живота кичи:

Здравствавј, о смрти, моја Веренице!

Главна енергија из које се храни Ујевићева поезија то је пессимизам, или не психолошки пессимизам него мистички пессимизам религиозног духа. Тежак и болан пессимизам и онда кад се ради о сумњама духа који не зна зашто и куда; и онда кад се ради о анималном ~~ужасу~~ плотског човека пред судбином. Толико је тај пессимизам да сваки зглобић "бетежних уда" и сваки елемент помисли човечје тјки и оптумује. Гешко је себу ~~законима друштва, под законима савести, под законима Еванђеља.~~ законима друштва, под законима савести, и под законима Еванђеља. По свима тима законима треба трпети и трпети. И треба умети једно мрзити да би се друго залело. По Еванђељу Јованову XII, 26: "ко мрзи надушу своју на овом свијету, сачуваће је за живот вјечни". А дух човека хтео би да је близу време кад ће човек човека више волети него себе сама, и кад цена за већни живот неће бити мржа на живот земаљски. Пессимизам Ујевићев, према свему томе, гласнији је од свих нада. Лелач се. Исај, овај велики талент, као сви велики таленти дошао је да ад мајорет Dei gloriam наговести смртјом човеку

спасење не по цену мржње, него бак по цену дубави. Као у поезији Ујевићевој владају оптужење и црни пессимизам, нема у њој кљетве, нема мржње, а о дубави су речене велике речи и још веће истине. Песма која је страман крик очајања, носи наслов Первој. Песма која би требала да се зове Змија или Смрт, зове се Бдевље и има — у себи само "тиху пеовину". Као пун ужаљај себе сама и од свега, песник не може да не објави веру у човека и наду:

из чистоте наше цин времена руди.

Као поезија, книга Ујевићева је довршена. Као филозофија или религија или религиозна филозофија она није доаршена. Пессимизам Ујевићев далек је више поезији него доктрина; вера његова далек је више темиља него систем. Чедно се у Фази одређено истиче; мистичка путаша по којој живот теми даље и даље, и све више прелази у имперсоналност наспрот индивидуалности. Али путаша та само је назначна, не прећена. Индујада, цар и уједно мученик земаљског живота, још увек испушњава претећи део мисли и осећања песникових. Као верник смрти, грешник је још неспособоћен од индивидуалистичких осетљивости, од нагонске јагде за земаљским трофејима. Отуда у песмама још много заноса за херојске победе, и с друге стране још доста никилистичких испада против друштва Вога. Са замахом једног борца на стадиону песни се ставља * на олтар жртвеном ножу" не би ли вишам дао

над мукно теме гизду славолука;

а мање после, или мало пре, — не оку тешко негативну песму у којој — ситна партијска без као неки Нефисто одриче све:

Уре одмохе цуре бесмислено
суморни човек сматри бестелесно,
сугонска страст се боји безимамо,
а љубав Јеса, Јеса бесприметно;

и све је данас прасно бескомачно,
а ветар дува, дува безутешно,
на голе дуне које беспрестано
инту и гриje безнадно, бескрајно.

Али, као што је Већ речено, све пролази без мучи, без освете и кљетве. Оно што је пресудно, води покрет акција, окреће се на крају крајева царства имперсоналног блаженства, царству оне светлости која је чудо Божје, не енергија. Ту смо каједној важној тачки. Светлост, чудо, Свети Дух са свима својим именима на јеврејском грчком латинском, славенсом језику,

Ујевићевој често стају на место Бога. Бог, ~~који~~ је чисто хришћанска суштина, дубај, ~~који~~ часом је непознати. Од хришћанско етичког леденка за љубављу, идемо у елементе старојеврејске Кабале, где је Бог, да се не би морас узети као ограничен, у неку руку нејостојећи. А између тога Непознатог и човека ~~који~~ ^(корпоратура човека) ходне и неразумљиве силе, сефироти. С тим у вези, нејасно и неодлучно истичу час вечне муке, час блаженства коначног оправдана.

Песимизам Ујевићев разликује се од песимизма Симе Пандуровића, коме је ова нахица посвећена. Пандуровић не зна за религиозне чежље и скрупуле. Његова вера, боље веровање, то је нирвана: на земаљ заборав свега, а затим смрт као пријатељ човеков. Песимизам Пандуровићев је, кад је најсвеснији, један ка смрт готови оптимизам: да свemu буде крај. Пандуровић верује у "крај" Ујевић у "вечни прстен". ~~З~~ Непознато Пандуровић има оваки осмех песника који зна да смести и тешке човекове умиру у ханицима, да жеље падају као угасле звезде, да још један живот се овог на земаљ нема, да човек није син Божји, него брат травне и прва. Пандуровић срче свој песимизам без наде, храбро, искапајује га као што се искапајује последња чака. Ујевићев је песимизам религиозно страдање. Као у псалмима, у поезији Ујевићевој смеје капају дану и ноћу, лелек верујући да си могло бити дружије ђауче пред Богом, ~~и~~ јали се на страдања, ~~и~~ верује ~~житије~~ ~~и~~ у љубав. Ма колико готову на смрт, Ујевић не да човеку сићи у гроб као у тинцу труљева. Ујевићски вера да живот човеков живи ~~и~~ Непознатог; ~~и~~ ^(за љубав) Непознато не само да постоји, него припада животу човекову. Ујевић стога сузима својим не да ишкити се по земаљским објектима, као што ~~и~~ се изливава крв, сузе и крици његови то су ~~и~~ његове, можда раслабљене воље, или инак воље да се нађе светост живота. Човек Ујевићеве религиозно филозофске замисли ^(дајце издави) човек воље, човек активног песимизма. Наравно, како је човек ове збокре још врху осетно човек плоти и земног живота, воља та је у категорији доста тамних и детерминисаних воља, и није отишла даље од оне разнотеле о којој говори апостол павле у посланици Галатима, ^{X, 17:} : "Јер тијело једи против духа, а дух против тијела" а ово се против једно другом, да не чините што ходите." Небутиш сам те детерминисане воље, којима управља Непознато, баш оне су извор мистичких стварности. Кроз активност тих воља је Ујевић познао све проблеме ~~и~~ ^(живота човекава) грехе његове и чешму његову за љубав, ју којом човек, несрћени човек, једни као грозничав за водом. Јубав

како мистички проблем живота спасења уједно, изнамнила је Ујевићу неколико вакредних песама, неколико ~~речи~~ речи и истине. Мистички схватања, љубав не додирује, само освећује објекте, и враћа се у себе као "љубав љубави". А сваки бол од такве љубави претвара се у ~~тако~~^{тако} тајанствени субјект, у сине. Диван је класичан је стих.

Дубока рана бива тајно биће

То није само диван стих, то је мистички увишена визија; једна први пут конкретно претстављених и објављених тајака живота човекова.

Лелек себра је драгоценост поетска у малој јамчивости. То је једна мала сума мистичких знања и искуства на земаљи, један тежак пут "кроз ићи" / по речи св. Јована де ла Круз, испанског мистика / ка светности, ка вечности. Песчинам је још оставо дужни филозофију и поезију смрти, објашњење оног "зрехог чекања" да будемо убрани. Убрани, и када пренесени? то се питали сви веникићески и мислиоци. Питало се, код нас, ћега па се пита и ујевић. Овом књигом песама није ујевић дао одговор. Да ли ~~важи~~^{чи} као онај италијански мистик, сматра да је "вечност син" да човек, када је живео и страдао, има "санкорсантно право да спава", ма то и не била вола божја. Или ујевић сматра да човек на земаљи не може даље од чекање за светковину из које осећа да је дошао, а све остало да је вола божја, "непознато" вечита тајна:

та књига не знам о тајанству Бога

Или, највећи, вечношт значи за њега "вечни прстен", у који јечни прстен спада и јечна ламентација јечног себра на овој земаљи. Пред том тајном је аутор склонио своју књигу.

Бранко Садчић